

ONISOFOR GHIBU
Profesor la Universitatea din Cluj

ÎN JURUL PRELUĂRII
UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201401369

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Extras din «Revista Generală a Invățământului» Nr. 4/1931

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE «BUCOVINA», I. E. TOROUTIU
BUCUREȘTI III, STR. GR. ALEXANDRESCU 4. TEL. AUT. 210X43.

1 9 3 1

IN JURUL PRELUĂRII UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ

— Câteva rectificări istorice —

Cu prilejul serbărilor de zece ani ale Universității din Cluj s'au scris în presa locală și în cea din Capitală, mai multe articole despre modul în care această Universitate a fost preluată, în 1919, dela Unguri. Aceste articole sunt pline de inexactități și de contradicții, cari aruncă o lumină curioasă asupra concepției oamenilor de astăzi cu privire la modul de a fixa pentru istorie adevărul despre întâmplările din trecutul apropiat.

Bazați pe memorie, care înșeală atât de ușor uneori, — pe fan-tezia care împodobeste atât de generos aureola eroilor după război, — pe cunoașterea numai parțială a lucrurilor și, mai ales, pe conștiința valorii hotărâtoare a contribuției lor personale și a „jertfei“ pe care au adus-o pe altarul națiunii veșnic nerecunoscătoare, unii din autorii articolelor din chestiune „stabilesc“ și „restabilesc“ cu o ne-mai pomenită ușurință și îndrăzneală „adevăruri istorice“, cari, însă, la cea dintâi atingere a lor cu documentele ce, din fericire există în număr suficient, câștigă o înfățișare cu totul deosebită.

I.

Actul preluării Universității a fost înfățișat în nu mai puțin de șapte feluri, unul mai unilateral și mai greșit decât cellalt. Astfel:

1. În No. 226 al ziarului „*Națiunea*“ din Cluj, d-l Dr. Pavel Roșca, care fusese însărcinat de mine cu preluarea inventarului Facultății de Litere, prezintă actul preluării Universității în aceste cuvinte:

„În urma unui ordin al Consiliului Dirigent, s'au întrunit în Cluj (în ce loc?), la 11 Maiu 1919, un grup (!) de 12 delegați (mai erau și alți delegați? N. A.), cu însărcinarea de a îndeplini a doua zi cea mai importantă faptă pentru cultura națională din Ardeal...

La ora 10 fără un sfert s'a postat în fața Universității o com-

panie de dorobanți și în acelaș timp rectoratul, decanatele și celelalte instanțe universitare erau luate în primire de către delegații Statului român.

După prânz la 4, giranții rectoratului și decanatelor Universității devenite românești, s'au putut întruni în cea dintâi ședință, în sala Senatului Universității... A fost desigur îndrăzneată și plină de răspunderi ideea naționalizării acestei Universități...

Cu atât mai mare este recunoștința noastră pentru acei cari au conceput planul înființării ei".

2. D-l *Coriolan Suciu*, care la 1919 era student la Facultatea de Litere, susține, în *Patria*, Nr. 227: „mie — adică d-lui Suciu — ca singurului reprezentant român al Facultății de Litere, mi-a revenit, alături de d-l Roșca, misiunea preluării acestei Facultăți”.

3. Ziarul *Patria* susține, în Nr. 228 că d-l Iuliu Maniu a fost acela, care a dat ordin prefectului de atunci (recte: prefectul orașului!), Valentin Poruțiu să preia Universitatea și că acesta a „executat ordinul fără șovăire, dovedind un mare curaj”.

4. D-l *Sextil Pușcariu* scrie, în Nr. 229 al *Patriei* că Universitatea a fost preluată de V. Poruțiu, iar în Nr. 234 al aceluiaș ziar revine, scriind că Universitatea am preluat-o eu, fiind asistat de d-l V. Poruțiu.

D-l *Dr. N. Drăganu*, care a fost însărcinat cu preluarea Cămariei Rectoratului, scrie în Nr. 230 al *Patriei* că preluarea s'a făcut astfel: La 1 Maiu am sosit la Cluj eu, care pe atunci eram secretarul general al Resortului Cultelor din Consiliul Dirigent al Transilvaniei și care l-am chemat la mine pe d-l Drăganu și împreună am alcătuit comisiunea de preluare a Universității. A doua zi dimineața s'a procedat la preluarea formală a acesteia care „s'a făcut prin rectorat”, fiind de față la acest act istoric, eu, d-sa, prefectul orașului V. Poruțiu și un maior Soare, ca reprezentant al puterii militare. După săvârșirea acestui act istoric, d-sa a luat asupra sa, conform adresei Consiliului Dirigent, sarcina de „a conduce lucrările Comisiunei, care avea misiunea de a prelua inventarul diferitelor Facultăți”.

6. În Nr. 238 al „*Națiunii*” se scrie de către un anonim că „cea mai importantă preluare universitară a fost aceea a clinicelor”, că „preluarea lor a fost o chestiune de cea mai covârșitoare însemnătate, care a cerut multă jertfă și abnegațiune dela aceia, cărora le-a fost dat să le preia dela foștii stăpânitori”. Articolul din chestiune vorbește de ziua de 12 Maiu 1919 „când a sosit ordinul de a se pre-

lua Universitatea, amintind cu numele pe cei trei medici români cari „au primit ordin de a se constitui în comisiune de preluare a clinicelelor, ceea ce au și făcut“, dar neamintind pe conducătorul efectiv al întregii operațiuni de preluare a Universității. Și în sfârșit:

7. D-l Drăganu în No. din 14 și 15 XI, a „*Națiunii*“, scrie că eu am fost acela care am avut, singur, însărcinarea de a prelua Universitatea, în baza unui ordin al Consiliului Dirigent, care-mi lăsa libertatea să iau măsurile pe cari le voi găsi de cuviință, la fața locului. Eu — continuă d-l Drăganu, — am găsit necesară instituirea a două comisiuni de preluare: una pentru Universitate, în frunte cu mine, și a doua pentru clinici (fără să arate de cine era condusă). Însărcinările date diferiților membri ai Comisiilor sunt emanația însărcinării date de mine. În ce-l privește pe d-l Drăganu, d-sa „din cea dintâi zi a fost la dispoziția mea“, în cancelaria d-lui Poruțiu. Preluarea Universității „am făcut-o toți membrii comisiunii sau comisiunilor, în frunte cu d-l Ghibu, însoțit de d-l Poruțiu. Comisiunea sau comisiunile de preluare“ — zice d-l D. — s'au numit așa, tocmai fiindcă au avut parte activă la preluare, nu au fost simple comisiuni de inventariere, cum vrea să ni-le prezinte acum d-l Ghibu“. „Insuș actul preluării n a fost decât executarea unei hotărâri a Consiliului Dirigent, hotărâre luată pe urma propunerilor d-lui Ghibu. Ea a fost un act mult-puțin mecanic, pe care-l putea face tot așa de bine și altcineva în locul d-lui Ghibu“.

În lucrarea mea despre Universitatea din Cluj, eu — afirmă d-l Drăganu — evit cu multă abilitate descrierea actului preluării, lăsând să se înțeleagă că l-am făcut singur. „Dar lucrurile în realitate nu s'au petrecut tocmai așa“. Preluarea „am făcut-o toți membrii consiiei sau comisiilor, în frunte cu d-l Ghibu, însoțit de d-l Poruțiu... Nu se poate vorbi așadar nici de vreun curaj special al vreunuia din membri ori asistenți...“

„Primejdia și răspunderea în momentul preluării, a fost pentru toți egală“. La Rectorat, „a cărui preluare simboliza preluarea universității“, a mers d-l Ghibu, N. Drăganu, V. Poruțiu și un maior „Ceea ce este de notat — încheie d-l Drăgan, este că acum d-l Ghibu nu-și mai amintește nicăiri de prezența mea, împreună cu d-sa și d-l Poruțiu, la fostul rector Schneller, unde am avut cel puțin rolul d-lui Poruțiu“.

Am redat aici în mod fidel descrierea și comentariile actului preluării universității, act petrecut nu cu atâtea mii de ani în urmă, pe

vremea lui Tutan-Khamon, și abia cu 11 ani înainte și cu privire la care totuș avem nu mai puțin de 7 versiuni, una mai contradictorie ca cealaltă. Cu nașterea Universității din Cluj se întâmplă, supt ochii noștri, ceea ce istoria ne povestește că s'a întâmplat în legătură cu nașterea lui Homer: șapte cetăți se certau în antichitate, pe chestiunea onoarei de a fi fost locul unde marele poet a văzut mai întâi lumina zilei.

Cum chestiunea preluării Universității nimeni n'o cunoaște în amănunte și în mod documentat, dela început și până la sfârșit, afară de mine, care m'am ocupat de ea de aproape și care am avut un rol hotărâtor în rezolvirea ei, sunt dator față de adevărul istoric să o pun la punct în modul cel mai obiectiv posibil, chiar cu riscul de a indispupe pe unii din cei ce au luat parte la discuție.

Înainte de a restabili faptele, țin însă să reflectez la mirarea pe care și-o arată d-l Drăgan că eu nu-mi amintesc nicăiri de faptul că d-sa m'a însoțit cu prilejul preluării Universității.

Oricine a fost de față la ședința scleră a Universității, în ziua de 20 Octombrie, și oricine a cetit cuvântările festive ținute în prezența M. S. Regelui, a putut să audă și să cetească următoarele cuvinte pe cari eu le-am rostit în calitatea mea de fost secretar general al Resortului Cultelor: „Aduc mulțumirile mele aceloră, cari m-au ajutat să duc la îndeplinire actul preluării Universității: V. Poruțiu, N. Drăganu”, — după care urmează apoi celelalte persoane cari mi-au dat concursul în această chestiune.

Nu pot înțelege cum vine d-l Drăgan să se războiască cu mine, care am vorbit clar și deschis despre D-sa, neavând nici un interes să ascund ceva din meritele d-sale. Că alții l-au nedreptățit, uitând să-l amintească, după cum a așteptat d-sa, asta nu mă poate privi pe mine, dar repet, — cu mine d-l Drăgan n'avea nici cel mai mic motiv să se ia la hartă.

După această observație, care dovedește că d-l Drăgan nu-și amintește bine lucrurile petrecute înainte cu 11 zile, să trecem la restabilirea faptelor petrecute acum mai bine de 11 ani.

II.

Chestiunea preluării Universității din Cluj n'a fost o chestiune așa de simplă cum li se pare aceloră cari au scris până acum despre ea, și cum a fost d. ex. chestiunea preluării Universității din Stras-

bourg de către Francezi, sau a celei din Bratislava, de către Cehi. Deși, încă la 15 Ianuarie 1919, în primul meu raport ¹⁾ prezentat șefului Resortului Instrucției publice, V. Goldiș, eu militasem categoric pentru preluarea imediată după exemplul Franței în timpul concediului meu de boală (20 Ianuarie—20 Februarie), Resortul a inițiat pe alte baze problema; el a inventat formula ca profesorii Universității să fie somați mai întâi să depună jurământul de fidelitate față de Statul român. Dacă ei vor depune acest jurământ și se vor obliga ca în timp de doi ani să învețe limba română în așa măsură, încât să poată ține prelegeri în românește, ei vor rămâne mai departe în funcție. În Februarie d-l V. Goldiș a și dat ordin prefectului orașului Cluj, d-l V. Poruțiu, să comunice această măsură Senatului universitar, ceea ce prefectul a și comunicat, neoficial, Rectorului. Din răspunsul, tot neoficial, al acestuia s'a putut constata că profesorii unguri, cari trăiau încă în speranța prăbușirii României mari, refuză categoric de a depune jurământul, cu toate că în această chestiune aveau deslegare de la guvernul maghiar. În astfel de împrejurări, d-l Goldiș a însărcinat pe prefect să preia Universitatea pe seama Statului român. Dar această preluare era considerată numai în sensul afirmării suveranității Statului român printr-un control al nitregei administrații și activității a Universității. În fața acestei măsuri, prefectul s'a dus în perșecare la d-l Goldiș și i-a arătat că ea nu poate fi executată, din cauza că Ungurii ar opune o rezistență pe care, în împrejurările date, n'am putea-o înfrânge, fără complicații cari ar putea fi penibile. În baza informațiilor prefectului, d-lui Goldiș a lăsat lucrul în suspensie. După câteva săptămâni, în preajma plecării sale la București, ca ministru al Ardealului în guvernul central, d-l Goldiș a repetat ordinul către prefect, dar exact cu acelaș rezultat.

Reluându-mi activitatea la Resort, am pus în vedere noului meu șef, regretatul V. Branisce, — care personal era de părerea că Universitatea trebuie româniată, succesiv, în măsura vacanțelor de catedre, — că Resortul nu mai poate da îndărăt și că ordinele date trebuiesc duse la îndeplinire, dacă nu de altceva, cel puțin de ambiția de a nu ne arăta în fața Ungurilor și inconsecvenți și slabi. Am convenit cu Branisce ca, deocamdată să mă duc eu la Cluj și să văd cu

1) Raportul a fost expus în secția istorică a Expoziției Universității. El se va tipări, dimpreună cu toate documentele relative la ursirea universității române din Cluj.

ochii mei situația, urmând ca apoi să fac propuneri reale, cari să se poată duce la îndeplinire. Astfel m'am și dus la Cluj, unde în zilele de 15—17 Aprilie, am vizitat, incognito, toate școlile de toate gradele, inclusiv Universitatea, cu toate instituțiile anexate ei. Intors de la Cluj, am pus pe hârtie în mod amănunțit și documentat întreaga problemă a Universității din Cluj, într'un lung memoriu, pe care la 1 Maiu i l-am prezentat personal președintelui Consiliului Dirigent, d-l Iuliu Maniu. În acel Memoriu ²⁾ punctul de vedere la care se angajase oficial Resortul, fără asentimentul meu, de a soma pe profesorii Unguri să dea jurământul — ceea ce implica menținerea lor în serviciu, până la pensionare, — era menținut, și el a obținut nu numai aprobarea d-lui I. Maniu, ci a întregului Consiliu Dirigent, căruia i-am prezentat raportul, în ședința dela 7 Maiu. În această ședință, eu am fost însărcinat să plec imediat la Cluj și să iau, la fața locului, măsurile pe cari le va indica situația. Plecând la Cluj, în ziua de 9 Maiu, eu duceam cu mine patru ordine : unul cu Nr. 3345, către prefectul orașului, căruia i se cerea să comunice de urgență Senatului universitar ordinul alăturat, privitor la depunerea imediată a jurământului, având să avizeze despre rezultat, fără amânare, Resortul, pentru ca să poată lua măsuri în consecință. Al doilea ordin era către Senatul universitar. Al treilea (Nr. 4336) era către mine, ca persoana care nu eram numai delegată cu o anumită misiune, ci aveam să fiu, în momentul când va sosi la Prefectură răspunsul Universității, Resortul însăși, căruia Prefectul avea să-i raporteze și care avea să ia imediat măsuri în consecință. Ordinul acesta era dat pe ziua de 12 Maiu, adică pe ziua când avea să sosească la Prefectură răspunsul Universității și când deci măsurile aveau să se și execute imediat, fără a se mai face vreun raport la Consiliul Dirigent și fără a se mai aștepta avizul acestuia. Ordinul scris de mine și iscălit de Branisce, era făcut pentru eventualitatea că profesorii refuză depunerea jurământului și resping orice fel de amestec al Statului român în afacerile Universității, cum făcuseră consecvent până aci, — eventualitate pe care eu o prevăzusem și în vederea căreia luasem din vreme toate măsurile. Ordinul în chestiune, după ce amintea că profesorii au denegat jurământul, continua, adresându-se către mine:

„În consecință, te autorizez pe d-ta să te prezinți de urgență la Cluj, unde cu ajutorul prefectului orașului și al celorlalte organe ale

2) Aceeași observație.

vieții de Stat, vei lua în primire Universitatea dimpreună cu întregul ei inventar și cu toate instituțiile pendinte de ea, instituind pentru supravegherea lor un număr corespunzător de persoane potrivite...

Despre cele îndeplinite, imi veți raporta amănunțit'.

V. BRANISCE

Al patrulea ordin era către comandantul garnizoanei Cluj, căruia i se cerea să-mi puie la dispoziție pentru ziua de 12 Maiu, armata, de care, eventual, aş avea nevoie în scopul executării misiunii mele.

Sosit la Cluj, în după amiaza zilei de 9 Maiu, m'am dus direct la prefectura craşului, unde am luat măsuri ca ordinul să fie trimis imediat Recteurului. Cum timpul era spre seară, când oficiile nu mai funcţionau, și cum a doua zi era 10 Maiu — primul 10 Maiu românesc la Cluj! — iar ziua de 11 cădea pe Duminică, și cum prefectul obișnuise până aci să trimită Universității ordinele în limba maghiară, și acum era târziu pentru ca ordinul cel nou să se traducă, să se înregistreze și să se expedieze, fui rugat de prefect să las lucrul până Luni în 12 Maiu, — ceace eu însă n'am admis. Astfel, ordinul fu tradus imediat în ungurește — lucru pe care eu personal nu l-am aprobat, dar pe care nu-l puteam împiedeca, fiind intrat în uz — și, dimpreună cu adresa însoțitoare a Prefectului fu trimis, seara, Recteurului, la locuință. În adresa sa, prefectul referindu-se la adresa Nr. 2313, din 23 Martie, a Rezortului, puneă în vedere că profesorii cari vor depune juraământul, vor putea rămânea la posturile lor, întrucât vor învăța în timp de doi ani limba română. Apoi, indica dispoziția luată de mine personal, că dacă până la 12 Maiu, ora 10 a. m., din orice motiv Prefectura nu va primi răspuns, va lua imediat măsurile necesare.

Paralel cu aceste măsuri, eu comandasem încă la 8 Maiu, telegrafic, pe nouă profesori români dela Sibiu, Arad, Blaj, Năsăud și Gherla, ca pe ziua de 11 să se prezinte la mine, la prefectura oraşului Cluj, spre a primi ordine. La aceste 9 persoane, în planul meu de bătaie mai adăogasem alte câteva elemente de încredere din Cluj, cu ajutorul cărora aveam să execut simultan planul de preluare a Universității, în cazul că răspunsul acesteia îmi va impune să procedez la preluare. Toate cele 16 persoane chemate de mine s'au prezentat în seara zilei de 11 Maiu la mine, la prefectură, unde le-am comunicat că a doua zi, probabil, voi avea nevoie de serviciile lor, în vederea aranjamentului ce trebuie făcut la Universitate.

În cursul celor două zile — 10 și 11 Maiu — eu am pregătit

toate amănuntele planului, preconizând trei rânduri de măsuri: 1. pentru cazul că profesorii ar depune jurământul, urma să institui un organ de supraveghere a Universității, constător dintr'o singură persoană („comisar“); 2. pentru cazul că profesorii nu depun jurământul, dar consimt să ție semestrul suplimentar de vară, pentru care erau luate toate măsurile, urma să institui organe de supraveghere la toate Facultățile și la Rectorat, precum și pentru paza averii Universității, și 3. pentru cazul că refuză jurământul și și ținerea semestrului de vară, urma să preiau însumi Universitatea și să institui în acelaș timp organe suficiente cari să preia totodată și întreg inventarul acesteia. Măsurile au fost luate până în cele mai mici detalii, fără să fi avut cunoștință de ele altcineva, decât prefectul orașului, în carcerăria căruia am lucrat tot timpul. Nici vorbă nu era ca lucruri ca acestea, de o importanță extraordinară, să le fi discutat cu altcineva, sau să compun chiar vre-o comisie, de comun acord cu d-l Drăganu, care, până în ziua de 11, nici n'a vorbit cu mine. Evident, un astfel de plan trebuia ținut în cel mai strict secret, până în momentul aplicării lui, — cum s'a și întâmplat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III.

În ce privește măsurile de siguranță, le-am fixat și le-am condus însumi. Aveam în privința aceasta o prețioasă experiență din Basarabia, unde în Octombrie 1917, cu ajutorul „Cohortei moldovenești“, am izbutit să organizez, la Soroca, în condițiile cele mai satisfăcătoare, primele cursuri românești pentru învățători și să introduc, cu forța armată, limba română în școala normală și în liceul de băieți. Ba, pot să spun că de astădată, la Cluj, Provedința mi-a fost deosebit de binevoitoare, căci mi-a scos înainte, ca comandant al garnizoanei Cluj, pe o veche și neprețuită cunoștință, cu care lucrasem la Chișinău, începând cu prima zi după intrarea armatei române în Basarabia, în condițiuni, a căror amintire îmi copleșește sufletul de emoție. În adevăr, avui norocul ca în aceste clipe grele, în cari Ungurii erau pregătiți să înceneze o adevărată revoluție, ca cea din Ianuarie 1919, când în piața Clujului studenții maghiari, în frunte cu steaguri naționale, au provocat armata română, impunându-i acesteia să tragă în carne vie și să lase pe teren câțiva morți, — zic în acele clipe avui norocul să gădesc în fruntea garnizoanei Cluj pe, primul comandant al garnizoanei Chișinău, din Martie 1918, colonelul Opran,

vechiu tovarăș de luptă de al meu, cu care și în Capitala Ardealului am avut plăcerea să pot lucra așa, încât să previn orice fel de posibilitate nu numai de revoluție, dar chiar și de grevă a angajaților dela Universitate, afară de profesori. Căci trebuie să spun, că Ungurii erau pregătiți ca, în cazul când noi am încerca să preluăm universitatea, toți slujbașii Universității, în frunte cu cei peste 100 medici dela clinici, cu mecanicii, cu fochiștii, cu portarii, cu ordonanțele, etc. să se puie în grevă, provocând astfel o stagnare quasi-mortală a tuturor serviciilor Universității. Prevăzând toate eventualitățile, am luat măsuri, prin Comandament, ca toți funcționarii Universității să rămâie la posturile lor, sub sancțiunea deținerii și a transportării imediate peste Tisa, unde tocmai izbucnise cel mai turbat bolșevism.

În ziua de 12 Maiu, când la ora 9 $\frac{3}{4}$ a sosit răspunsul negativ al Universității, avu loc un moment nespus de interesant. Prefectul Poruțiu, singurul care era de față în momentul când primii răspunsul, a fost profund emoționat de situația în care ne punea refuzul categoric al Universității. În adevăr, prefectul credea că Ungurii vor avea stropul de înțelepciune practică necesar spre a salva cauza maghiară, grație generozității extreme a Consiliului Dirigent, și acum, în fața situației neașteptate, nu știa ce are de făcut. Conform ordinului scris, adus de mine dela Consiliul Dirigent, prefectul ar fi trebuit să raporteze acestuia imediat, în scris, telegrafic, telefonic sau în persoană, cerând instrucțiuni. El se și îndreptă spre telefon, cu gândul să ceară Sibiiul, dar eu îl oprii și-i pusei înainte ordinul No. 4336, adresat mie pentru cazul că răspunsul Universității avea să fie așa cum a fost, spunându-i că nu mai este cazul de a raporta nimic la Sibiu, nici de a mai aștepta de acolo vreo dispoziție. „*Alea recta est!*”, — am spus prefectului. „*Vom pleca imediat și vom prelua Universitatea fără nici un fel de discuție cu nimeni*”. Căci, orice discuție ar putea aduce, eventual, vre-o complicație defavorabilă, ceace eu voisem să fac din capul locului imposibil. Și cu aceasta, am deschis ușa spre sala de alături, unde cei 16 profesori, secundați de un număr dublu de studenți români, așteptau ordinele. Le-am spus, cum se prezintă situația și ce are de făcut fiecare, apoi am înmănat fiecăruia hârtia oficială, iscălită de mine, prin care le arătam însărcinarea pe care le-o dau: unul avea să preia Rectoratul, altul Decanatele, etc., etc. Fiecare primea câte 2 studenți ca ajutor. Până la ora 12 toate oficiile aveau să fie preluate.

Pentru mine, personal, rezervasem problema preluării Univer-

sității, ca instituție. În consecință, însoțit de prefectul, de d-l Drăganu, care avea să preia cancelaria Rectoratului, și de studentul Ovidiu Sârbu, am mers la Rectorul St. Schneller, căruia i-am pus în vedere să predea *Universitatea* în seama Statului român, ceea ce el se văzu silit să și îndeplinească.

Țin să fixez aici rolul pe care l-au avut cu prilejul acestui act, persoanele prezente. Din parte-mi, nevoind ca într'o clipă pe cât de măreață, pe atât de critică, să creez vre-o complicație pe chestiunea limbii în care avea să se țină conversația și în care avea să se redacteze procesul-verbal, și nevoind, din înalte rezoane de Stat și dintr'o ambiție personală, să întrebuițez limba maghiară, în care se purtase până aci întreaga corespondență între prefect și rector, am spus prefectului să comunice el scopul venirii mele și să facă, în numele meu, somația cuvenită. Prefectul s'a executat în condițiile cele mai civilizate, comunicând rectorului toate dispozițiile pe cari eu am aflat de bine să le iau. În cursul discuțiilor cu Rectorul, a intrat în cancelarie și maiorul Ioan Vasiliu, comandantul pieții, care comanda armata ce mi se pusese la dispoziție, dar de care n'am făcut alt uz decât că am plasat-o în fața Universității, pe timpul cât a durat preluarea, și i-am dat în seamă grija ordinii, care n'a fost tulburată de nimeni. El nu fusese însărcinat sau autorizat de nimeni să participe la acest act, dar intrat odată în cancelarie, nu mai era posibil să-l fac atent asupra inoportunității prezenței sale, de teamă să nu se petreacă vre-o scenă, pe care rectorul să o poată interpreta în defavorul nostru. Mai mult chiar; când rectorul declară că el nu cedează decât forței, am dispus ca semnul simbolic al forței să-l aplice pe umărul bătrânului rector, tocmai comandantul pieții, — prezent din întâmplare. În ce-l privește pe d-l Drăganu, dânsul n'a avut la preluarea *Universității* decât singurul rol de asistent, întocmai ca și studentul Sârbu, care și el a iscălit procesul verbal alături de d-l Drăganu. Acesta avea însărcinarea să ia în primire *Cancelaria Rectoratului*, ceea ce nu trebuie confundat cu *Universitatea*.

Pentru ca orice confuzie cu privire la atribuțiile persoanelor însărcinate de mine (nu de Consiliul Dirigent!) să înceteze, las să urmeze aici însăși ordinele date de mine acestor persoane:

În ordinul dat d-lui Drăganu, ziceam:

„Te însărcinez să te prezinți de urgență la Cancelaria Rectoratului, având să o preiai... și să o conduci până la alte dispozițiuni...”

Totodată te autorizez să supraveghezi¹⁾ și activitatea persoanelor încredințate de mine cu preluarea inventarului și să le stai la dispoziție cu îndrumările d-tale, având să primești rapoartele ce ți se vor înainta și să le trimiți Resortului nostru”.

Mai clar decât așa nu se putea vorbi: d-l Drăganu n'avea nici să preia Universitatea, dimpreună cu mine, nici să o conducă și nici să conducă „Comisiunea” de preluare, care nici n'a existat nici odată. Dânsul avea să fie pur și simplu un girant provizor al Cancelariei rectoratului, și omul de legătură între diferitele oficii provizorii și Resortul de Instrucție, unde eu dețineam la acel moment și postul (ne-retribuit) de director al învățământului superior.

Ordinul pe care l-am dat celorlalte perscane încredințate cu preluarea principalelor servicii, conținea următoarele:

„Ajutat de personalul auxiliar necesar, D-ta vei proceda imediat la luarea inventarului, având să răspunzi la timpul său de el. Mai departe, D-ta vei avea să urmezi conform instrucțiunilor pe cari le vei primi dela d-l Dr. N. Drăganu, instituit de mine ca prim-delegat, și dela d-l Dr. V. Poruțiu, prefectul orașului Cluj”.

Din acest ordin este și mai evident rolul d-lui Drăganu de pretins „conducător al Comisiunei”; organele instituite de mine nu-i erau supuse numai dânsului, ci și prefectului orașului, însărcinat și el de mine cu „supravegherea Universității”.

Dar, dacă pentru „preluarea Universității” n'am avut nici un motiv să institui o comisiune, în schimb m'am văzut îndemnat să institui o comisiune pentru Clinici. Iată ordinul în chestiune:

„scopul ca funcționarea Clinicelor să nu sufere nici o întrerupere, am aflat de bine să institui de urgență o comisiune constatatoare din cei trei asistenți români la aceste clinici (Dr. C. Tatar, Dr. C. Stanca și Dr. A. Nemeș), care comisiune se însărcinează prin aceasta să ia imediat în seamă cancelaria Decanatului Facultății de medicină, precum și controlul și conducerea clinicelor, al institutelor (inclusiv Institutul Pasteur) și al Spitalului Carolina...”

Despre cele îndeplinite, Comisiunea este obligată a raporta, prin Oficiul provizor al Rectoratului, Resortului de Culte și Instrucție publică”.

Și aici chestiunea este foarte limpede: Comisiunea n'avea să „preia Facultatea de Medicină” — din cauză că Universitatea în-

1) Nu și „să conducă”.

treagă fusese virtual preluată de mine, care aveam ordin lămurit în această chestiune. Comisiunea avea numai să preia *Cancelaria* Facultății, precum și controlul și conducerea clinicelor pe cari, prin însuș acest ordin, eu ca reprezentantul Puterii civile, îl dădeam, cu obligația ca să răsundă tot față de mine, nu față de d-l Drăganu, care — repet — n'avea nici un rol conducător.

Și aici, țin să precizez că, în intențiunea mea nu fusese delă început să-l pun pe d-l Drăganu nici chiar în mod provizor în fruntea oficiului rectoratului, din simplul motiv că d-sa, ca un modest și foarte proaspăt docent al Facultății de Litere, n'avea autoritatea personală necesară pentru un astfel de post, pentru care eu designasem încă din vreme pe Sextil Pușcariu, pe atunci decanul Facultății de Litere a Universității din Cernăuți. Numai împrejurarea că Pușcariu nu putu veni la vreme, la Cluj, m'a făcut să-l însărcinez pe d-l Drăganu, în mod provizor, cece și explică toate rezervele pe cari le-am făcut, când i-am circumscris atribuțiile și când am pus organele celelalte și supt supravegherea prefectului, care, evident, avea o mai mare autoritate.

Raportul despre preluare l-am făcut către Consiliul Dirigent, în ziua de 12 Maiu, eu singur. Imediat am primit apoi dela Sibiu autorizația ca să iau la față locul toate măsurile pe cari noua situație le impune. Tot cu data de 12 Maiu am și luat primele măsuri în legătură cu necesitățile ivite pe urm preluării.

În cele cinci zile, pe cari le-am mai petrecut în Cluj (12—16 Maiu), toate lucrările Universității le-am condus eu, cece se poate vedea din următorul raport adresat, la 16 Maiu, de către d-l Drăganu, Resortului:

Cu o cale amintesc că până la această dată, toți domni delegați încredințați cu preluarea instituțiilor aparținătoare Universității și-au prezentat rapoartele personal D-lui Secretar general Onisifor Ghibu.

„În urma încredințării care mi s'a dat prin oficiul Nr. 4336 din 1919, în 12 Maiu 1919, la ora 11 în. a., însoțind pe d-l secretar general Dr. Onisifor Ghibu și d-l prefect al orașului Cluj, Dr. Valentin Poruțiu, m'am prezentat la Rectoratul Universității Dr. St. Schneller.

După declarațiile cuprinse în Procesul-verbal, din care un exemplar l-a luat d-l secretar general cu sine, Universitatea s'a declarat preluată.

A doua zi, în 13 Maiu 1919, m'am prezentat din nou în cance-

laria Rectoratului și împreună cu fostul Rector am inventariat — ajutați de personalul oficiului — și, în baza acestui inventar, cuprins în procesul-verbal Nr. 4/1919, alăturat la acest raport, am preluat atât oficiul Rectoratului, cât și mobilierul și arhiva.

Mulțumind adânc Onor. Resort pentru încrederea pusă în neînsemnata mea persoană, semnez — etc. ¹⁾, Dr. N. Drăganu, conducătorul provizoriu al Rectoratului.

Ce rezultă din acest raport al d-lui N. Drăganu, pe care d-sa — vai! — l-a uitat? Rezultă că, în ziua de 12 Maiu, când eu, asistat de prefectul crașului am preluat Universitatea, d-sa însoțindu-mă pe mine și pe prefectul, s'a prezentat la Rectoratul Universității, a cărei Cămară a preluat-o însă abia a doua zi, după ce eu am preluat Universitatea, ca instituție. Din faptul că Procesul verbal de preluare eu l-am luat cu mine — pentru a-l prezenta Consiliului Dirigent, — rezultă în chip neîndoielnic pentru orice om obiectiv, că actul propriu zis de preluare l-am îndeplinit eu. Că au fost de față la acel act și alte persoane, pe cari le-am luat cu mine, aceasta nu schimbă câtuș de puțin caracterul lucrului, absolut evident și din ordinul pe care l-am primit de la Consiliul Dirigent și prin toate măsurile pe cari le-am luat personal în vederea executării actului. Rezultă mai departe că „domnii delegați încredințați cu preluarea instituțiilor aparținătoare Universității” — ceea ce este cu totul altceva decât Comisiunea de preluare a Universității însăși — organ inexistent, inventat de necunoscători ai chestiunii sau de interesați — mi-au prezentat mie, personal, toate rapoartele lor.

IV.

Și cu acestea aș putea termina lămuririle în legătură cu preluarea Universității. Dar, cum d-l Drăganu află de bine nu numai să prezinte faptele într'o formă foarte personală și incompletă, ci și să le interpreteze într'un mod arbitrar și jignitor și pentru adevăr și pentru oameni, voi mai insista puțin asupra câtorva afirmațiuni de ale d-sale, căutând să le pun la punct cu aceeași obiectivitate, ca și până aici.

D-l D. afirmă că eu am ajuns vrând-nevrând, să mă ocup de problema preluării și românzării Universității, fiind solicitat de împrejurări și de oameni și că actul preluării, săvârșit de mine, n'a fost decât executarea unei hotărâri a Consiliului Dirigent, luată pe urma

propunerilor mele. Acest act a fost un act mult-puțin mecanic, pe care-l putea face tot atâ de bine și altcineva în locul meu.

Nu voiu insista asupra totalei *absențe a logice* în afirmațiunile acestea, cari se bat cap în cap, ci voiu restabili faptele istoricește.

Este cu totul inexact că eu aș fi fost solicitat de cineva să mă ocup de problema Universității și că aș fi făcut-o vrând-nevrând.

Ar putea preciza d-l Drăgan, cufapte: cine m'a solicitat pe mine și de unde a venit spre mine vre-o inițiativă? M'a solicitat D-sa? Sau m'a solicitat altcineva?

Adevărul este că eu n'am primit dela nimeni nici un fel de stimulent și că în întreaga chestiune am pornit din propria mea inițiativă. Niciodată, în cursul carierii mele publice, n'am fost un birocrat, care să mă conduc de litera seacă a legii sau, să aștept să mă împingă dela spate cineva; totdeauna am fost un om de inițiativă, adeseori temerară, și numai grație acestui fel al meu de a fi am putut urni din loc probleme mari, cari altora li se păreau că trec peste puterile noastre. În Decembrie 1918, când am fost chemat în postul de secretar general al Resortului de Culte, eu nu veneam cu sfiala omului care atunci dă întâi față cu probleme mari și grele și care pentru întâia oară e pus în față unor mari răspunderi istorice. Fusesem doar, până la 1914, conducătorul învățământului din arhidieceza ortodoxă a Transilvaniei, în care calitate am avut tocmai din cauza inițiativelor mele personale îndrăznețe, neconținute lupte cu guvernul unghuresc și cu opinia publică maghiară, fără ca să fi capitulat vreodată înaintea lor. Cel mai șovinist ziar maghiar, *Pesti Hirclap*, ocupându-se în articolul său de fond din Nr. dela 30 Maiu 1911, de cartea mea germană asupra *Bilingvismului* în Ungaria, scria: „Dacă îndrăznește să calomnieze așa, pe față, națiunea maghiară și legislația ei înaintea străinătății, acela, care în calitate de inspector general român dispune de atâta putere, ca și un ministru de instrucție al cutărui Stat din Balcani, ne întrebăm: ce spirit poate să stăpânească în subalternii săi, și aceștia ce spirit pot să insufle tinerelor generații, cari se pregătesc în cele 700 școli primare de supt conducerea lui?” Ziarul încheia, protestând în contra mea și cerând Parlamentului să tragă la răspundere pe ministrul de Culte, pentru că mă tolerează mai departe la conducerea învățământului românesc.

Aceasta era la 1911.

Intreb pe oricine își mai aduce aminte de vremurile dinainte de războiu: a avut campania unghurească, susținută cu o diabolică per-

severență împotriva mea, vre-un efect, în sensul că m'ar fi domesticat cât de cât, luându-mi ceva din energia și din inițiativa mea?

IV.

Dar, chiar în chestia Universității din Cluj, eu am desfășurat înainte de războiu o activitate, de care nu mi-e rușine cătuș de puțin nici astăzi. Într'o epocă durercasă, în care entuziasmul de odinioară al Românilor ardeleni pentru o Universitate națională, se stinsese aproape cu totul, eu am militat în orice ocazie pentru această idee. Astfel, în Nr. 224 al ziarului *Românul* din Arad, vorbind despre jubileul de 50 de ani al catedrei de limba română dela Universitatea din Budapesta, eu scriam: „Cerem și noi admiterea de cetățeni străini ¹⁾ la catedrele de limba română dela Universitățile din Budapesta și Cluj“. Curând după aceasta, când în iarna anului 1913/14 au avut loc, la Budapesta, tratativele de împăcare româno-maghiară, între contele Tisza și Comitetul Partidului național român, cerându-mi-se din partea delegației acestui Comitet un memoriu cu privire la doleanțele Românilor în domeniul vieții școlare, cari doleanțe să formeze substrat la discuția cu contele Tisza, eu am pus la locul prim chestiunea unei Universități românești în Transilvania. Informat despre formularea acestui postulat, marele istoric dela Iași, regretatul A. D. Xenopol, scria în „Gazeta Transilvaniei“ din 15 Ianuarie 1914: „Dacă contele Tisza ni-ar da tot ce am cere, dar ne-ar refuza Universitatea, să se rupă tratativele cu el“. Revenind și în publicitate asupra acestei chestiuni, eu scriam în revista *Transilvania*, organul Astei, (Nr. 4, 1914, pag. 155): „Și de aceea, va trebui să stăruim și noi din toate puterile noastre ca să avem o Universitate proprie“. Aceste idei le-am atins apoi și într'o conferință pe care am ținut-o în cadrul societății studentești „Petru Maior“, a doua zi chiar după terminarea tratativelor cu Tisza, la Budapesta, unde în calitate mea de membru supleant al Comitetului național, am participat la ședințele în care acesta a rupt definitiv tratativele cu primul ministru ungar.

Prin urmare, afirmațiunea d-lui Drăganu că eu m'aș fi ocupat, la 1919, vrând-nevrând cu problema preluării și naționalizării Universității din Cluj, fiind solicitat de împrejurări și de oameni, pentru orice om obiectiv, are foarte puține șanse de a fi luată în serios.

1) Adică, de cetățeni ai României libere.

V.

Dar trec mai departe, și amintesc că în Decembrie 1918 eu mă întorceam în Transilvania, eliberată într-o oarecare măsură și prin luptele fiilor ei emigrați în România, — mă întorceam, zic, din Basarabia redevenită românească, la opera de deșteptare a căreia am lucrat cu un entuziasm care n'a cunoscut margini și cu un curaj pe care d-l N. Iorga l-a caracterizat, cu următoarele cuvinte, scrise cu prilejul încetării gazetei mele *România Nouă*: „Ea (gazeta) are norocul de a vedea îndeplinit un program pe care, cu un curaj fără păreche, l-a proclamat, când părea că biruința lui e o imposibilitate pentru generația de astăzi” (Cf. „Neamul Românesc”, Iași, 24.XI.1918).

Eu aduceam cu mine din Basarabia, nu numai un suflet călit în luptele cele mai grele, ci și o experiență, care mi-a fost de un mare folos în tot ce am întreprins în calitatea mea de secretar general al Resortului de Culte. Chiar și în ce privește problema universitară, eu veneam din Basarabia cu o experiență nespus de prețioasă.

Încă în 1917, pe timpul dominațiunii rusești, eu am luptat pentru înființarea unei Universități românești la Chișinău și pentru crearea de catedre de literatură și de istorie română la Universitățile din Kiew și Odessa. Mai mult chiar. În Congresul național al Românilor de peste Nistru, ținut la 17 Decembrie 1917 la Tiraspol, — dată la care d-l Drăganu ținea lecții despre limba română, în ungurește, la Universitatea din Cluj, — eu, în calitatea mea de raportor al problemei școlare a Românilor transnistrieni, am militat, printre altele, pentru înființarea cât mai grabnică a unei Universități românești în Basarabia. În baza raportului meu Congresul a luat următoarea hotărâre: „Să fie rugat Sfatul Țării (Basarabiei) ca să se grăbească cu deschiderea unei Universități moldovenești, pentru că tinerii moldoveni de peste Nistru să aibă unde se înzestra cu cultura națională mai înaltă” (Vezi broșura mea: *Deșteptarea Moldovenilor de peste Nistru*, Chișinău, 1917, pag. 63).

Lupta dusă în direcția aceasta n'a rămas la simple desiderate platonice: în ziua de 18 Februarie 1918, cu 1½ lună înainte de Unirea Basarabiei cu România, la Chișinău s'a deschis Universitatea populară moldovenească, ca prima treaptă către o Universitate propriu zisă. Mi-a fost rezervat mie să deschid cursurile acestei Universități, cu lecția de inaugurare despre *Insemnătatea culturai naționale* (S'a publicat în „România Nouă” din 20 și 21 Februarie 1918).

După astfel de antecedente, cred că cu greu ar mai putea afirma cineva că eu, în Transilvania, aveam nevoie să fiu solicitat de cineva, ca să mă ocup de problema Universității din Cluj. Păstrez, cu sfințenie în arhiva mea, coala de hârtie scrisă de mine, a doua zi după sosirea la Sibiu (18 Decembrie 1918), coală care cuprinde primele măsuri ce trebuiau luate în vederea creării învățământului românesc de Stat în Transilvania desrobită. Pe această primă coală, se găsesc preconizate și primele măsuri ce trebuiau luate, și cari au și fost luate după câteva săptămâni cu privire la Universitatea din Cluj.

VI.

D-l Drăganu mai susține, cum am văzut, că actul preluării a fost un act mult-puțin mecanic, pe care-l putea face tot atât de bine și altcineva în locul meu.

Pentru ca să putem avea o idee exactă de greutatea împreunate cu acest act, să ne aducem aminte de două fapte: 1. Prefectul orașului Cluj, însărcinat în două rânduri de Consiliul Dirigent cu preluarea, a cerut să fie dispensat de această sarcină, a cărui răspundere declară că n-o poate lua, și 2. D-lui N. Drăganu i-au trebuit aproape trei săptămâni (28 Februarie—19 Martie) pentru ca să poată începe la Universitatea ungurească, un curs de istoria literaturii române, în românește, deși și d-sa și Universitatea primiseră ordin categoric în această chestiune, dela Consiliul Dirigent.

În fața acestor fapte, mă îndoiesc că d-l Drăgan, ar fi putut să preia Universitatea, în acele condiții cari au impus deopotrivă și Românilor și Ungurilor și cari au dat, din capul locului, întregii probleme a Universității o bază ce n'a mai putut fi clătinită de nimeni.

VII.

D-l Drăganu mă mai învinuiește că, în cartea mea despre Universitatea din Cluj am uitat să spun că autorul referatului prezentat Congresului profesorilor secundari, ținut la 6 Ianuarie 1919 în Sibiu, cu privire la preluarea și organizarea Universității din Cluj — „referat amănunțit și motivat”, scrie d-l Drăganu — este d-sa. Este adevărat că n'am spus cine-i autorul referatului din chestiune, și aceasta din două motive: mai întâi, în lucrarea mea sumară n'am putut intra în toate amănunțele pe cari le-ar fi pretins ambiția personală a unor oameni, apoi, în cazul din chestiune, m'a împiedecat și un sentiment de delicatete. Dacă ar fi fost să arăt întreg adevărul în această chestiune.

ar fi trebuit să spun o serie de lucruri pe cari atunci modestia m'a făcut să le suprim, dar pe cari acum d-l Drăgan mă obligă să le scot la iveală.

Iată care e adevărul în această chestiune.

Eu m'am întors la 5 Ianuarie 1919 la Sibiiu, venind dela Chişinău, cu întreaga mea familie, după o pribegie de 4½ ani. (Personal, venisem încă la 17 Decembrie 1918, dar, la 22 Decembrie am plecat din nou la Chişinău, ca să-mi aduc familia).

La întoarcere, în cursul lungiei şi nespuse de grelei călătorii, m'am îmbolnăvit de gripă, care m'a ținut câteva zile în pat, la Bucureşti. Plecând din Bucureşti, înainte de a-mi fi făcut convalescența, pe drum am recidivat şi, ajuns la Sibiiu în preseara Congresului profesoral, la care țineam să iau parte cu orice preţ, a trebuit să mă aşez din nou în pat având febră foarte urcată. Neputând participa, astfel, la Congres, am chemat în dimineața primei zile, la mine, pe regretatul G. Precup şi pe d-l N. Drăganu, rugându-i să puie dânsii în discuția Congresului două probleme mari şi urgente, pe cari voiam să le ridic eu, şi anume: chestiunea recrutării Corpului didactic pentru şcolile secundare ardelenene, cari aveau să se deschidă în toamna anului 1919, şi chestiunea Universităţii din Cluj. Le-am spus, în acelaş timp, şi cari sunt vederile mele în ambele chestiuni şi anume: necesitatea înființării unor cursuri speciale în vederea pregătirii de profesori secundari şi necesitatea preluării cât mai apropiate şi a naționalizării Universității din Cluj.

În ce priveşte chestiunea întâia, regretatul Precup m'a înțeles pe deplin şi, în referatul său, a pus chestiunea în mod limpede şi energetic. În ce priveşte chestiunea a doua n'am avut satisfacția de a-mi vedea înțelese şi acceptate vederile. D-l Drăganu, care în vremea aceea era docent de limba română la Facultatea de Litere din Cluj, în fruntea căreia stătea ca decan, renegatul Moldovan Gergely, şeful specialității d-lui Drăganu, n'a avut curajul să puie, pe faţă, în discuție problema naționalizării Universității din Cluj.

Referatul d-lui Drăganu, intitulat „Organizarea unei universități în părțile noastre” (!), prevede înființarea unei Universități românești care „e de dorit să se întemeieze în Cluj”. „Pentru a înconjura o mulțime de neplăceri care pot rezulta din antagonismul dintre profesorii şi studenții români şi maghiari, Universitatea maghiară, cu sau fără zestre ei (!) ar trebui să se mute, în caz că Săcuii vreau să şi-o țină, la Tg. Murăş”. Universitatea d-lui Drăganu prevedea o Facultate

teologică, cu două secții, una greco-catolică, alta ortodoxă, apoi câte o Facultate pentru Litere, Științe, Drept și Medicină. Universitatea ar avea un caracter ardelenesc, prin profesorii cari ar fi numiți și cari toți ar putea fi găsiți, pentru primele trei Facultăți, în Ardeal. Pentru Facultatea de Medicină ar trebui negreșit să recurgem la frații noștrii de dincolo de munți". Dar, cu câtă rezervă se exprimă și aici d-l Drăganu: „Sunt între ei fii de-ai Ardealului, cu nume mare în lumea științifică. Cine știe (!!), dacă nu ar fi aplicați să vie să ne ajutoreze în organizarea acestei Facultăți, precum și peste tot a serviciului sanitar?"

În concluzii, d-l Drăganu, cerea: 1. Organizarea cât mai urgentă a unei Universități „în părțile noastre"; 2. Aceasta să se facă la Cluj; 3. „La recrutarea profesorilor să se țină socoteală de oamenii cu pregătire specială dela noi" (fără să se facă nici cea mai mică amintire la necesitatea *inexorabilă* de a aduce învățați din Vechiul Regat) și 4. „Să se inventarieze și preia cât mai curând *edificiul* Universității cu tot ce e în el, biblioteca Universității, clinicele, laboratoarele și grădina botanică". *Despre naționalizarea Universității, — nici un cuvânt.*

Și, fiindcă d-l Drăganu revendică referatului d-sale onoarea de a fi fost „cea dintâi manifestație publică privitoare la naționalizarea și la organizarea Universității din Cluj", să-mi îngăduie a mă opri puțin la aprecierea numai a unuia din punctele atât de deslinate și de lipsite de real ale lui și anume la punctul 3.

D-l N. Drăganu, în referatul d-sale preconiza, precum am văzut, o Universitate, a cărei profesori să fie „dela noi" din Ardeal. Trebuie să recunosc că părerea aceasta se găsea în iarna anului 1918/1919 în foarte multe capete ardelenesti. Aș putea exprima starea aceasta și în procente, fixând un minimum de 90%.

În afară de foarte puțini membrii ai Consiliului dirigent, cari în timpul războiului au trăit în România, ceilalți cu extrem de puține excepții, își închipuiau că Universitatea Ardealului va trebui să așeze la catedrele ei pe luptătorii naționali ardeleni de până aci. Trebuie s'o spun aci, pentru întâia oară în public, că eu am fost acela care am luptat pe toate cărările în contra unei astfel de anomalii, stăruind ca criteriul de alegere la catedre să nu fie locul nașterii, ci pregătirea științifică și valoarea morală a candidaților. Mi-au trebuit luni de zile până să străbat cu această idee, pentru care, totuș am fost batjocurit și, mai târziu, persecutat până la sânge — în sensul literar al cu-

vântului. Voiu da aci o singură dovadă: La 23 Iulie 1919 d-l Oct. Prie, care nu peste mult a ajuns secretar general al învățământului ardelean, într'o scrisoare adresată regretatului G. Precup, califica măsura susținută de mine, de a aduce profesori din vechiul Regat, drept o *șreșală radicală și un salt mortal*. „Nu înțeleg — scria d-l Prie — pentru ce voi sunteți atât de încântați de țara românească, încât stați să invitați și doicele dincoace?” (Aluzia la invitația pentru catedra de Matematică dela Universitatea din Cluj, a distinsei profesoare dela Facultatea de Științe din Iași, d-na Myller-Lebedev!). „Noi ardelenii, se săpăm groapa cu mâna proprie, de dragul unor ideologi, cari plutesc prin nori”. Despre școala din vechiul Regat, d-l Prie scria că: „mai mult seamănă a Orient, decât a noastră, cu tradiții și rădăcini foarte adânci”. D-sa regretă că mie mi s'a dat „o mână atât de absolut liberă peste școală”, adăogând în acelaș timp că îmi „admiră într'adevăr curajul și pașii îndăzneți, pentru cari nu tot omul ar avea îndrăzneala să iea o responsabilitate atât de uriașă, care la caz de nesuces ori chiar dezastru, i-ar pricinui uriașe nepleceri”¹⁾.

Cât de reală era mentalitatea aceasta ardeleano-centristă și regeto-fobă, în capetele majorității conducătorilor noștri dela 1919, aceasta se poate vedea din exemplul cu Academia comercială din Cluj, la catedrele căreia, în 1920, au fost numiți aproape numai savanți ardeleni. Așa s'ar fi făcut, la 1919 numirile și la Universitate, dacă s'ar fi procedat după rețeta d-lui Drăganu și a altora, de aceleași păreri cu d-sa. Ceeace nu-l împiedică pe d-l Drăganu, ca, după aproape 12 ani, trăiți în altă atmosferă decât cea preconizată de d-sa, să i se pară că d-sa, cu ideile d-sale din referatul citat este părintele spiritual al Universității clujene!

În adevăr, în N-rul dela 21 Noembrie 1930, al ziarului *Națiunea*, în care d-l Drăganu își publică referatul său dela 1919, se afirmă că „tot ce s'a făcut până la 12 Maiu 1919, în Cluj, cu preluarea Universității din acea zi, n'a fost decât executarea propunerilor din acest raport și a hotăririlor luate pe urma acestora”, și că din acest referat „reiese, ca un fir roșu, ideea de unificare cu învățământul din Vechiul Regat, într'o vreme când se tindea spre o organizare regionalistă”(!)

1) Vezi scrisoarea, în cartea mea: *După cinci ani dela Unire*, Cluj 1929, pg. 19 s. u.

VIII.

Prin rectificarea afirmațiilor d-lui Drăganu — sine ira et studio — am pus cred, la locul lor, și celelalte afirmațiuni, tot atât de inexacte, cari s'au debitat în presă în legătură cu preluarea Universității din Cluj, în scopul de a făuri merite deosebite pe seama anumitor persoane.

Mărturisesc nu vre-un interes personal sau vreo ambiție oarecare m'a îndemnat să viu în publicitate cu aceste amănunte, ci numai dorința de a nu lăsa să se acrediteze în opinia publică păreri greșite cu privire la momente din istoria noastră contemporană, pe cari le-am cunoscut de aproape și asupra cărora există și documente suficiente. Căci, dacă cei cari cunosc în mod complet și documentat lucrurile, nu vor interveni la timp pentru fixarea justă a lor, nu va fi cu putință să avem în viitor o Istorie care să merite cu drept cuvânt acest nume, și în locul Istoriei vom avea simple exhibiții, cari nu fac onoare mai ales unui înalt așezământ de cultură și de știință, cum e Universitatea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ONISIFOR GHIBU
Profesor la Universitatea din Cluj

